

Borgeres anvendelse af forskningsbibliotekerne

Af Børge Sørensen

Er borgerne sekundærbrugere i forskningsbibliotekerne?
Er hovedbiblioteket i København det mest ydedygtige forskningsbibliotek i regionen?
Cykler borgerne?

I slutningen af november 2003 blev der afholdt et fællesmøde mellem centralbibliotekarerne og FC-kollegiet. Ved mødet holdt stadsbibliotekaren i København, Børge Sørensen, et uhøjtideligt og også lidt drillende indlæg om borgernes brug af forskningsbibliotekerne og forskningsbibliotekernes selvforståelse.

Børge Sørensen
Stadsbibliotekar i Københavns Kommune
hbadmbs@bibliotek.kk.dk

Borgere eller borgerdyr

Tja – det er en stor mundfuld. Men lad os begynde med at se på begrebet: borgere. De kan vurderes rent klinisk som indbyggere i DK. De kan også vurderes som en socialvidenskabelig kategori dækkende en stor del af de øverste lag af socialgrupperne. Eller de kan vurderes psykosocialt – som borgerdyr, hvorved vurderingen får et let venstreorienteret anstrøg. Eller borgere kan klassificeres som sekundærbrugere – i forskningsbibliotekerne.

Men mange borgere, som er flittige biblioteksbrugere på folkebibliotekerne, er også professorer, lektorer og studerende – og mange professorer, lektorer og studerende, som er flittige brugere på forskningsbibliotekerne, er også borgere med sekundærbehov. Og befinder man sig i universitets- eller uddannelsesbyer, er det pêle-mêle, og borgerne kommer sekundært i forskningsbibliotekerne og primært i folkebibliotekerne. Som regel finder man ud af det i praksis. Og praksis i København er, at 48 % af 1,2 mio. årlige brugere på Hovedbiblioteket, ifølge en

undersøgelse foretaget sidste år, opfatter sig som studerende ved siden af at de er borgere – og derved bringer HB op som det nominelt mest ydedygtige forskningsbibliotek i regionen.

Borgerdyr i bil

Man kan se det på cyklerne. Borgere cykler ikke ofte, vil I indvende, men studerende, som optræder som borgere, cykler meget ofte. Og i de snævre gader omkring Krystalgade eller omkring Søren Kierkegaards Plads ved havnen er der fantastisk mange cykler. Parkeret i et viller-valler, somme tider så man hverken kan komme frem eller tilbage. Men hvis borgerdyrene fortrinsvis kører bil, så er der sandt for dyden ikke mange af den slags kunder, hverken på havnen, omkring Handelshøjskolen på Frederiksberg, eller på Nørre Allé, eller hvor de mange forskningsbiblioteker i Københavnsområdet holder til.

Og det er så en af myterne. Der er simpelthen ikke mange borgere blandt forskningsbibliotekernes brugere. I berettiget ”subsidiaritet, universitetsfokusering

og selvinteresse” (citat: Michael Cotta-Schönberg i DF-Revy, 2003, s. 116) har forskningsbibliotekerne koncentreret sig om primærbrugere, og der er ikke plads til borgerne. Det kan udtrykkes på forskellige måder:

Allerede i 1909 havde underbibliotkar ved Det store Kongelige Bibliotek, Victor Madsen øje for problemet, idet han agiterede for en moderne københavnsk folkebiblioteksbetjening, med følgende retoriske spørgsmål:

»Det kan ikke være meningen at Det Kgl. Bibliotek skal besvare spørgsmål fra almenheden om en bog om at lave stråhatte, en om kæmpeøgler, om at passe stuefugle eller om kloakrørs rensning«. Jfr. Hvenegaard s. 111.

Og nyere tider husker Danmarks Tekniske Videncenters førstebibliotekarere (i hvert fald nogle af dem) fnyse: *»at de sandelig havde andet at gøre end levere auto-repair-manualer for begyndere i Folkevognens mekanik.«*

»Hvis borgerdyrene fortrinsvis kører bil, så er der sandt for dyden ikke mange af den slags kunder, hverken på havnen, omkring Handelshøjskolen på Frederiksberg, eller på Nørre Allé, eller hvor de mange forskningsbiblioteker i Københavnsområdet holder til.«

Eller hvad mener I om en svidende ironisk kommentar fra Michael Cotta-Schönberg (DF-Revy, 2003, s. 116) til en stakkels folkebiblioteksleder, som lyder: *»Glansbilledet af det samarbejdende danske biblioteksvæsen er ligesom konsensusledelse og andre velmente konstruktioner luftspejlinger af en bedre verden end denne. Det er forbavsende at det selv i disse forhærdede tider kan bruges til at legitimere indkrævning af gratis arbejdskraft fra andre biblioteker»* (læs forskningsbiblioteker). Og så fortsætter Michael ellers i ekstremt veloplagt galop derudad og får sat store spørgsmålstegn ved det samarbejdende danske biblioteksvæsen som en *»social konstruktion der, desværre, ikke blot fungerer i festtalerne«*.

Fortvivl ikke. Min påstand er at den funktionelle del af bibliotekssamarbejdet, lånesamarbejdet, fungerer i bedste velgående. Og at borgerne, defineret som ganske almindelige veloplyste dannemænd og kvinder, og her undtager jeg studerende i studieøjemed, i stigende grad gør sig til gode med de informationer, som også

forskningsbibliotekerne leverer til den danske folkeoplysning. Og jeg kan ikke lade være med at citere en af Michaels kernesætninger til DF-Revy, som han må have gnægget noget over da han skabte den: *»Selvom mange almindelige borgere og erhvervsansatte bruger bibliotek.dk, er det en udbredt opfattelse, at en meget stor del af det interurbane lån – også via bibliotek.dk – går til unge under uddannelse. Biblioteksloven og bibliotek.dk har således i fællesskab medvirket til en meget stærk inddragelse af folkebibliotekerne i biblioteksbetjeningen af undervisningssektoren«*.

Og det siger han til lederen af et folkebibliotek, som i mange, mange år har været det nominelt mest ydedygtige forskningsbibliotek i Hovedstadsområdet!!!

Tilbage til min påstand. At borgernes anvendelse af forskningsbibliotekerne er i støt og god gænge. Påstanden hviler på en – noget hastig – gennemgang af biblioteksstatistikken for forskningsbibliotekerne over de sidste 10-15 år, sammenlignet

med tallene fra 20-25 år tilbage. Og så på nogle snusfornuftige betragtninger, ikke mindst om åbningen af samlingerne og den visualisering af forskningsbibliotekernes tilbud, som er sket med bibliotek.dk.

Formidabel vækst i forskningsbibliotekerne

Uanset hvordan man end vender og drejer det, så ender en langsigtet (fx. over 20-25 år) betragtning uvægerlig med at konstatere en formidabel gennemgående vækst i forskningsbibliotekssektoren. Erindrer man sig tidligere tiders rigsbibliotekarers lamenterende beretninger fra DB's årsmøder i tresserne og halvfjerdsere, tåler de jo ikke sammenligning med de konstruktivt lamenterende beretninger, som i dag gives på DF's årsmøde. Bevares, set på kort sigt, kan der være meget at klage over, og enkeltbiblioteker og -personer kan ind i mellem give hals, så man tror sig hensat til slaget ved Dybbøl. Det er jo en velkendt, kortsigtet fremtrædelsesform for forskningsbibliotekssektoren; man er taleføre folk, og det mærkes.

Men sammenlignet med tidligere tider observerer vi alle en opadstigende kurve. Hatten af for det – det skyldes, gætter jeg på, at ledelser i forskningsbibliotekssektoren har fået ny selvbevidsthed, har fået defineret bibliotekernes ståsted, fået lobbyet sig frem til politisk og universitetspolitisk støtte og er begyndt at samarbejde indbyrdes for alvor. Med andre ord: har uskadeliggjort de warlords, som tidligere huserede i sektoren!

Ser man på tallene for udlån i en periode, som strækker sig fra 1988 til 2002 (og jeg ved godt at der er adskillige statistiske usikkerhedsmomenter i opgørelse og publicering), så ser man en stigning i udlån i de biblioteker, som afleverer statistik, på fra to mio. udlån til ca. seks mio. udlån. Og antallet af downloads opgjort 2000-02 løber op i ca. tre mio. Relativt set betragtelige stigningstal, som i øvrigt går igen i interurbanlånnetallene, som i samme periode har bevæget sig fra 350.000 til en stabil serie på 700.000 udlån i årene 1998-2002. Relativt set beskedne, men prestigøse tal. Og ingen skal bilde mig ind at de udelukkende dækker over en kraftig vækst i udlånet hos primærlånerne, en tilsvarende vækst må simpelthen også kunne konstateres hos sekundærlånerne.

Åbning af samlingerne

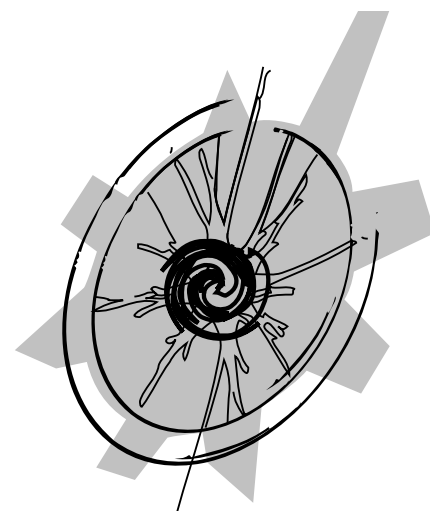
Tænk på en anden meget langvarig tendens, som støtter denne antagelse. Nemlig åbningen af samlingerne. Set over de sidste 50 år er der sket forbavsende, positive åbninger af forskningsbibliotekernes samlinger, holdningsmæssigt først og fremmest, men også fysisk gennem renoverede bygninger eller nye bygninger, virtuelt gennem kataloger, som efterhånden er blevet bedre og bedre og først og fremmest mere og mere anvendelige, for nu her til sidst oven i købet at optræde i fællesskab gennem bibliotek.dk. Det er en åbning, en adgang, som kan vaske sig. Og tak for det!

Og ingen skal bilde mig ind, at politiske strategier blandt forskningsbibliotekerne ikke indser, at det har sektoren (og universitetssektoren, og uddannelsessektoren) på langt sigt brug for. Nemlig at kunne blive identificeret med samfundet, at kunne postulere (med rette) at man også tjener borgeren. Selvfølgelig er det lige så vigtig en raison d'être for jer, som for alle andre. Lad os blot et kort øjeblik lade tanken

glide tilbage til bedstefædrene, ikke mindst i dette bibliotek, som »af social interesse« eller hvad man nu dengang kaldte samfunds- eller borgerinteresse, stod bag udbygning og professionalisering af folkebibliotekerne som en af folkeoplysningens hjørnesteene. Tja, så ville vi kunne se at der går en meget fornuftig linje gennem et biblioteksvæsen, som lever som to meget forskellige sektorer, med forskellige interesser (som Venstre og de Konservative – eller Socialdemokratiet og de Radikale), men som dybest set er tvunget til at tjene den herre som betaler, samfundet eller borgeren.

De to store universalbiblioteker blandt jer, Statsbiblioteket og Det Kongelige, er glimrende eksempler på denne åbning. Historisk set på en forskellig baggrund, hvor Statsbiblioteket, som oprindeligt var folkeoplysningens sol (hvorfor blev ordet folkeoplysning overhovedet ikke nævnt i de mange taler ved bibliotekets 100 års dag?), kæmpede nogle alvorlige kampe for at blive universitetsbibliotek (og det gik hårdt til i de dage!!!). Og i dag understreger sin funktion som universitetsbibliotek ved at underspille sin overcentralfunktion i den offentlige debat. Men den er jo stor og vigtig – og de tjener jo også nogle penge på den! Og Det Kgl. som her efter diamanten har sat meget ind på fortjenstfuldt at henvende sig til den almindelige borger, med et kvalitetsarrangementsprogram, som for alvor har markeret en åbning. Flot!

Og så ser jeg gennem fingre med at Michael Cotta-Schønberg i sin mange gange før nævnte artikel får sagt: »Universitetsfokusering betyder, at universitetsbiblio-

tekernes primære fokus er forskning og undervisning ved deres eget universitet – ikke bøger og biblioteker« som er noget forvrølet sludder, men formentlig skal betyde at universitetsbibliotekerne primære fokus er at understøtte forskning og undervisning gennem en kvalitetsbiblioteksbetjening med bøger og andet godt.

Uanset hvilke sproglige krumspring der benyttes, forbliver det en kendsgerning at det er et grundvilkår for jer som for os, at tjene borgeren. Jeg hader at skulle bruge udtrykket, men: Borgeren er markedspladsen, og det er borgerens behov som dikterer forbruget. Og både I og vi har gennem de sidste mange år heldigvis gjort det meget lettere for borgeren at nå os. Funktionen katalog- og lånesamarbejdet (og måske gennem BiblioteksVagten også informationssamarbejdet) i det samvirkende danske biblioteksvæsen fungerer godt – på trods. Det skal vi erkende og samarbejde om – og værne.

Og så har jeg slet ikke taget afsæt i, hvad udmeldelsen af DB betød for forskningsbibliotekernes mentale modning, hvad kommissionsarbejdet i slutningen af halvfjerdserne betød for frihedskæmper eller terroristtraditionen i forskningsbibliotekerne, hvad UBIS-betænkningen betød for samarbejdet mellem forskningsbibliotekerne og hvad DEF betyder for en sektor som netop har bevæget sig fra den mentale pubertet til en moden nutid, hvad Biblioteksstyrelsen er for et rudimentært, men dog fælles direktorat og endelig, hvad DBC's prispolitik betyder for vores allesammens øjeblikkelige velbefindende.